

NAZLI ERAY'IN ANKARA'SI*

NİHAYET ARSLAN**

Özet: Ankara, Millî Mücadele'nin merkezi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olmasına rağmen, Osmanlı Devleti'ne yüzyıllarca başkentlik yapmış olan İstanbul, sanat ve kültürün merkezi olmayı sürdürmüştür. Bununla birlikte, edebi eserlerde yavaş yavaş yerini alan Ankara da önemli yazarlar yetiştirmiştir. Öykücü ve romancı Nazlı Eray bu yazarlardan biridir. Eray'ın, eserlerinde Ankara'yı ele alışını bilinen şehir anlatılarından farklıdır. Nazlı Eray'ın anlatılarında birer "kişi", "ontolojik birer varlık" olarak algılanan şehirler arasında Ankara'nın özel bir yeri vardır.

Anahtar kelimeler: Edebiyatta Ankara, İstanbul şehir anlatıları, Nazlı Eray, Fantastik gerçekçilik.

Abstract: Although Ankara is the center of Turkish National War of Independence and the capital of the Republic of Turkey, Istanbul, having served as capital to the Ottoman State for centuries, has continued to be the center of art and culture. However, taking slowly her place in literary works, Ankara has also grown important authors. One of these authors is the storyteller and novelist Nazlı Eray. The way Nazlı Eray deals with Ankara in her works is distinguished from other city narrations. Ankara has a special status among cities, which are perceived as a "personage", an "ontological entity" in Nazlı Eray's narrations.

Keywords: Ankara in literature, Istanbul city narrations, Nazlı Eray, Fantastic realism.

1923-24 yıllarında yirmi iki bin nüfuslu küçük bir Orta Anadolu kenti olan Ankara'nın Millî Mücadele'nin merkezi olması, ona, zaferden sonra Cumhuriyet'in başkenti olma yolunu açmıştır. O yılların koşullarında sıradan bir Anadolu kasabası görünümünde olan Ankara'nın, çok geçmeden, 13 Ekim 1923'te başkent olma kararının alınmasıyla kentleşme macerası başlar.

* Bu yazı A.Ü. DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından düzenlenen Cumhuriyetin 80. Yılı Kutlama Etkinlikleri çerçevesinde Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumunda (Ankara, 18 Aralık 2003) bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Modern Türkiye'yi yaratmada örnek olması düşünülen 'başkent'in, bir yandan imarına girilirken, diğer yandan dört yüz yıldır Osmanlı İmparatorluğunun payitahtlığını yapmış olan İstanbul'un karşısında, bu küçük kenti topluma kabul ettirmek için aydınların, yazarların desteğine ihtiyaç vardır. Ankara üzerine ilk yazılar bu çerçevede yazılır.

Ne var ki, başkent inşası için projeler hazırlayan, Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun da, aydın ve yazarların da çoğu İstanbulludur. Osmanlı İmparatorluğundan önce Doğu Roma İmparatorluğuna bin yıldan fazla başkentlik yapmış, üzerinde büyük bir tarihsel, kültürel mirası taşıyan, bunun yanı sıra eşsiz doğal güzelliklere sahip İstanbul'un özlemi, bu bozkır kentinde daha çok duyulmaktadır. Buna karşılık, Millî Mücadele'nin kutsal mekânı olması, bu kadroların gözünde Ankara'yı yüceltir. Ayrıca, Cumhuriyet'in başkentinin modern ve öncü bir kent olacağı düşüncesi ve bu yolda yapılan projelerin hemen hayata geçirilmeye başlanmasının verdiği coşkunun ve daha da önemlisi, Mustafa Kemal Atatürk'ün orada yaşıyor olması, Ankara'ya bağlılığın nedenleri olmuştur. Bu dönemin edebî yazılarında Ankara bu yönleriyle temayüz eder.

Ancak, Ankara'da otururken bir ayağı ve ruhu İstanbul'da olan, bu çoğu İstanbullu yazarlar, geçmişleriyle sıkı sıkıya bağlı oldukları ve fırsat buldukça kaçtıkları İstanbul'u, ne hayatlarından ne de yazılarından çıkaramazlar. Eskiden olduğu gibi İstanbul, içten içe, yine edebiyat ve sanatın, kültürün merkezi olmaya devam eder. Ankara'nın yeni baştan inşası sürerken, burada doğup büyüyen kuşaklar yazarlarını elbette yetiştirecektir. Bu yeni kuşağın prototipi ise daha başkent inşası projesiyle birlikte çizilmiştir:

*"Yeni Ankara kendi hususiyetiyle teçhiz edeceği insanı, binalarının harcı kurumadan çıkaracaktır. Yeni caddelerinin, yeni meydanlarının, yeni âbidelerinin arasında, yakın bir günde yeni insanın bir mal sahibi emniyetile dolaştığını göreceğiz. Bu insan işte medeniyet camiasının içinde yaşayan medenî bir milletin medenî bir şehrinde-şehrin medenî hayatını, yolda mektebe giderken öğreneceği için nefes alırken bile medenî bir insan olacak ve bu insana: Ankaralı diyeceklerdir."*¹

Böylece Ankara, destansı niteliğinin yanı sıra, çoğu kübik yapılarının da telkin ettiği üzere ölçülü, saygın ve soğuk bir görüntüyü otoritesiyle birleştirerek gelecek kuşaklardaki imajını oluşturur.

¹ Burhan Asaf, Hakimiyet-i Milliye, 26 Kanunusani, 1929, "Ankaralı" başlıklı yazı. (Alıntılayan, Funda Ş. Cantek, "Yaban"lar ve Yerliler, Başkent Olma Sürecinde Ankara, s. 168)

Ne var ki, çeşitli nedenlerle, Ankara modern kent idealine istenen ölçüde ulaşamamıştır. Hızlı kentleşmenin sonucu, Ankara'nın çevresel büyümesi artarak Türkiye'nin diğer kentleri gibi, gecekondularıyla ikili bir yapıya kavuşur² ve 1940'lardan sonra doğal gelişimine terk edilmek durumunda kalır.³ Yurdun diğer kentlerine örnek olması beklenirken o da onlardan biri olur. Böylece, edebiyata bu sonuncu çehresiyle girmeye başlar.

1960'lı yılların ortalarına doğru, Ankara'ya İstanbullu bir genç kız gelir. Yaşadığı bir aşk kırgınlığı, çok sevdiği İstanbul'dan, ailesinden, üniversite öğrenciliğinden ayrılmasına neden olmuştur. Ankara'da yaşayan anneannesinin yanına ilk çocukluk yıllarından beri gelip giden, hatta ilkokul ikinci sınıfı Ankara'da, onun yanında okumuş olan genç kız, hayatının İstanbul sayfasını kapatarak, bundan böyle, eskiden "sıkıcı bir taşra kenti" olarak gördüğü Ankara'da yaşama kararı alır ve bu kentle ilk gerçek bağlarını kurmaya başlar.⁴ Bu genç kız, ileride, fantastik gerçekçilik olarak adlandırılan anlatım tekniğini özgün biçimde kullandığı öykü ve romanlarıyla, edebiyatımızda kendisine özgün bir yer edinecek olan Nazlı Eray; Ankara'nın yazarı Nazlı Eray'dır.

Nazlı Eray'ın eserlerinde Ankara'nın özel bir yeri vardır. Fakat her şeyden önce, Eray'ın yepyeni ve çok özgün bir şehir anlatımını edebiyatımıza getirmiş olduğunu belirtmek gerekir. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar olan dönemlerdeki birkaç istisna bir yana, bazı kent, kasaba ve köylerimiz, Cumhuriyet döneminde Anadolu'ya açılışın etkisiyle, edebiyatta yer almaya başlamıştır. Bununla birlikte, bütün edebiyat tarihimizde olduğu gibi, İstanbul'un mekân olarak saltanatı süregelmiştir. Şiirlerde güzelliği övülen, kurgusal edebî eserlerin yaşamsal mekânı olan İstanbul ile, edebî eserlere daha sonra giren diğer şehirlerin anlatımında ortak olan ise betimleyici yöntemin kullanılmasıdır.

² İlhan Tekeli, "Ankara'nın Başkentlik Kararının Ülkesel Mekân Organizasyonu ve Toplumsal Yapıya Etkileri Bakımından Genel Değerlendirilmesi", *Tarih İçinde Ankara*, Derleyen: Ayşe Tükel Yavuz, s. 329. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ankaralılar Vakfı, Ankara 2000.

³ "Gerçek hayatta karşılığı bulunmayan bu modern kent ideali, zamanla bir ütopyaya dönüşecek ve Ankara tamamlanmamış bir proje olarak kalacaktır," diyen Funda Şenol Cantek: "Ankara'da Osmanlı kültürü, kozmopolitlik ve İslâm'ın izlerinden arındırılmış bir İstanbul prototipi yaratmak isteyen kurucu kadro, kırkların sonunda şehri doğal gelişimine terk etmek durumunda kalmıştır," demektedir. (Funda Ş. Cantek, "Yaban"lar ve Yerliler, *Başkent Olma Sürecinde Ankara*, s. 338).

⁴ Nazlı Eray hakkında otobiyografik bilgi için bakınız: Nazlı Eray, *Deniz Kenarında Pazartesi* (Anı-roman); Attilâ Şenkon, *Bütün Düşler 'Nazlı'dır*.

Eski edebiyatımızda, şehirlerden söz eden seyahatnamelerin dışında, bir şehrin, doğal ve sosyal özelliklerini manzum olarak anlatan şehrengîzler yazılmıştır. Modern edebiyatta da, yine gezi yazıları yanında doğrudan şehre yönelik bir şehir edebiyatı mevcuttur. Bununla ilgili en güzel örneği, bizde, *Beş Şehir* adlı eseriyle Ahmet Hamdi Tanpınar vermiştir. Şehrin tarihsel, kültürel, sosyal ve estetik özelliklerinin anlatıldığı yazılardır bunlar. Tanpınar'ın yolundan giden Mustafa Armağan'ın, Beşir Ayvazoğlu'nun şehir yazıları da bu konuda yetkin örneklerdendir. Yahya Kemal'in şiirinde ve düzyazılarında, tarih boyunca kültür ve sanat değerlerimizin bir sentezi olarak simgeleştirdiği İstanbul yanında, Abdülhak Şinasi Hisar'ın anı-roman biçiminde yazılmış eserlerinde de baş rol İstanbul'undur. Yine kurgusal eserlerden Tanpınar'ın *Huzur*'u İstanbul, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Ankara*'sı Ankara üzerine, yani şehrin kendisine odaklanmış eserlerdir. Ancak bütün bu yazarların, kurgusal eserlerinde olsun, denemelerinde olsun şehir, gözlenen, ölçülüp biçilen, ampirik bir nesne olarak ele alınır. Burada, anlatıcı öznenin, nesneye (şehre) yaklaşımı öznel ya da nesnel olabilir. Ama her durumda betimleyici (tasvirî) olmuştur. Buna karşılık Nazlı Eray'ın eserinde 'şehir' varoluşsal bir varlık olarak kendini gösterir. Onun eserinde, 'şehir', tarihi, sosyal, kültürel, iktisadî yanı, tabii özellikleri ve bunların kazandırdığı değerler adına anlatılmaz; Eray'da, şehrin geçmiş zamanı da, 'şimdi'si de onunla birlikte, yani özneyle birlikte vardır. Bu da, onun anlatısında, yepyeni bir şehir imgesinin yaratılması demektir.

Gerçek bir şehirlidir, Nazlı Eray. Şehirde doğmuş, şehirde yaşamış, dünyanın birçok şehrine yolculuk yapmıştır. Ama onu şehir insanı yapan yalnızca bunlar değildir. Şehre tutkun bir yazar oluşu daha önemlidir. Şehirde yaşayan insanların hepsi ille de şehirli olacak diye bir şey yok, kuşkusuz. Şehirde doğup büyüyen, kuşaklar boyu şehirli olan insanların hepsi de her zaman şehirli ruhu taşımaz, taşımayabilir. Bir şehir kuramcısı olan Spengler, "insan yaşamının düzenindeki temel çelişkinin, kırsal kesim ile şehir arasında bulunduğunu belirtir. İnsan yaşamının kökleri hep topraktır. Yalnızca devasa şehirleri olan medeniyette kendimizi köklerden koparı[rı]z."⁵ Kendisini şehir ya da kırsal kesimin gerçekten mensubu hissedenlerle, arada kalmış olanlar da vardır. Eray birinci kategoridendir; şehrin asıl insanıdır. O, bir şehrin dışına çıkıyorsa, bir başkasına gitmek içindir. Nazlı Eray, şehrin yaşayan bir şey olduğunu bilir. İlk defa gittiği bir şehrin, deyim yerindeyse, kılık kıyafetine bakar ve sonra bu şehrin ruhuna

⁵ Max Weber, *Şehir Teorisi, Modern Kentin Oluşumu*, Bakış Yayınları, 4.b., Çev. Musa Ceylan, İstanbul 2003, s. 45.

gitmek için asıl yolculuğuna başlar. Bir süre sonra da, kendi soluk alışını şehrin soluk alışına uydurarak, kendini şehrin ritmine bırakarak onun yaşadığı gibi yaşamaya başlar. Böylece, şehirle kurulan eşsiz bir empati örneği ile karşılaşırız:

“Gece yarısını geçmişti zaman. Yorgun argın dönmüştüm eve. Yatağımın örtüsünü açıp girdim içine. Gövdemi, çarşafımın ve yorganın girinti ve çıkıntlarına; gece boyu insanın haşır neşir olduğu kıvrımlarına göre ayarlıyordum ki; bir çift sıcacık kol boynuma sarıldı. Kulağında fısıltılar...Fısıltılar...

Bir şey duyamıyorum, hiçbir şey anlamıyorum. Kollar beni çekiyor, yatağımdan dışarı çıkartıyordu. Kent gelmişti. Pencerenin dışındaki gece kenti. Bir türlü karşı koyamıyordum ona. Başucuma hazırlayıp koymuş olduğum bir bardak suyu dikip bitirdim. Bu bir bardak su genzimi temizliyor, sanki bana değişik bir güç veriyordu.

Gece rüzgârı hafifçe yanağıma dokundu.

Dışarıdaydım. Sokaklarda yürüyordum.” (AS, s. 26)

Nazlı Eray'ın şehir anlatısının temelini şehirle olan bu birebir ilişkisi oluşturur. Öykülerinin büyük kısmında ve romanlarında, birinci tekil kişi anlatıcı (ben-anlatıcı) kendi yazar kişiliğiyle yer alır; dolayısıyla büyük bir çoğunlukla onun anlatılarında, anlatıcı ve yazar özdeşleşir. Eray'ın öykü ve romanlarındaki Ankara, doğrudan doğruya, kendi bakış açısından verilmiştir. Hemen her eserinde, yazar-anlatıcının bu şehirle ilişkisi, gerek kurgu, gerek öz açısından önemli bir rol oynar. Bununla birlikte, Nazlı Eray'ın eserlerinde, Ankara'nın dışında, bazı şehirlerin de özel bir yer aldığını görürüz. Ancak yazar, diğer şehirleri de, Ankara'yı da kendilerine atfedilmiş bütün özelliklerinden sıyrıp, kişisel ilişki içinde olduğu herhangi bir varlık gibi algılar. Örneğin, Ankara onun için, başkent olduğu, şu ya da bu olduğundan özel değildir. Ankara, yazarla olan ilişkisi içinde özeldir:

“...Gece zamanı, Kentin karanlık sokaklarında dolaşıyorum. Bu kentin bana ait olduğunu artık iyice biliyorum.

İnsiz cinsiz ara sokaklar, yolun kenarındaki apartmanlardan süzülen salon ışıkları, pencerelerdeki begonyalar, zambaklar ve gelin çiçekleri; oturma odalarında açık televizyondan dışarıya yansıyan, gece karanlığında zikzaklar çizen fosforlu ışıklar; Ankara'yı gece zamanı kaplayan o bozkır kenti yalnızlığı; sokak köşelerinde floresanla aydınlanmış kahvelerde iskambil oynayan soluk benizli adamlar, ışıkları sönmüş kapıcı daireleri; uzaktan bir yerden havlamaya başlayan sahipsiz bir köpek sürüsü, ana caddede müşteri bekleyen bir iki eşcinsel, bir arabanın takılan alarminin

gecenin içinde kesik kesik öterek karanlığı dilimleyip bir tabağa yerleştirerek önüme koyması; köşe başında kavga eden bir kadınla erkeğin birbirine karışan sesi; sonra çevreyi kaplayan deliksiz sessizlik, tepedeki ay ışığı; akluma gelen koyu renkli bütün eski Ankara apartmanları; Ayrancı'nın üst bölümünü bir hançer gibi yararak Mesnevi Sokak'a çıkan Refik Belendir Sokağı; gece yarısı bomboş olan pazaryeri; içinde bir şöförün uyukladığı köşedeki taksi durağı ve Refik Belendir Sokağı'ndaki Enerji Apartmanı...

Bütün bunların bana ait olduğunu artık biliyorum. Yataklarında uyuyan insanların rüyaları bana ait, mırıldanılan dualar, koparılan takvim yaprakları, yatak yanındaki konsolların üstünde duran su bardaklarından içilen sular, kimi uyku ilaçları, pavyonda açılan bir şişe viskinin ilk kadehi, bir telefon sapığının ahizeye kesik kesik soluduğu nefes. Karanlıkta yalnız kalmış bir türbe, bir hastanenin gürültü ile çalışan jeneratörünün sesi; bomboş bir stadyum ve yan yana duran eski otobüsler, bir bardan dışarıya akan şuh bir kadın kahkahası...

Hepsi benim.

Benim hayatım bunlar.”(Ayışığı Sofrası, s.34)

Yaşadığı her şehrin ruhuna nüfuz etmeyi başaran yazar, ister fantastik, ister gerçekçi anlatımı seçsin, bir bütün içinde kavradığı şehri, neredeyse somut bir varlık olarak karşımıza koyar. Onda, okumaların, seyretmenin, gözlemlenmenin ötesinde, şehri bir varoluşsal boyutuyla benimsemekten doğan bir iç görüye ulaşma söz konusudur. Şehri -insanı, kültürü, tarihi, doğal güzelliği vb. gibi parçalara ayırmadan- bir bütün olarak kavrar. Bu da onun şehri ontolojik bir varlık yapar.

Dünyanın birçok ülkesine yolculuklar yapmış, başka şehirler tanımış, başka şehirler sevmiş olan Nazlı Eray, birçok eserinde, gezilerinden kalan zengin izlenimlerini aktarır. Ama hiçbirinde, onun şehirlerinin başkenti olan Ankara'yı unutmaz. Pasifik ülkelerine yaptığı yolculuğun romanı *Pasifik Günleri*'nde, bu renkli, egzotik dünyada bile, “kara kuru kent” diye tanımladığı Ankara'yı aklından çıkaramaz:

“Victor'a bir sabah vakti Şair Nedim Sokağı'nı anlattım.

Victor beni dinlerken, aynalı gözlüklerini gözlerine iyice yerleştirdi. Keçi sakalını usul usul sıvazlıyordu. Bu hiç bilmediği ülkedeki, bir türlü gözünün önüne getiremeyeceği bir sokağı ona anlatmam düşündürmüştü onu. Victor gibi, yalnızca Manila, Hawaii gibi dünyanın orta yerindeki tropik ada ülkelerinde, renkli değişik ada kentlerinde yaşamış bir insana Ankara'yı anlatmak güç bir işti.

Başladım Victor'a Ankara'yı anlatmaya. Çankaya sınırlarını anlatıyordum ona, uzaktan görünen pazar yerini, çorak araziye, blok apartmanları, tek tük ağaçları anlatıyordum ona. Şair Nedim Sokağı'na gelince, orayı benim bir sabah vakti taze bir güneş altında gördüğüm gibi anlattım. Victor büyük bir ilgiyle dinliyordu. Ona anlattığım, Şair Nedim Sokağı çok güneşliydi, mevsimlerden ilkbahardı. O gün Hidrellezdi! Coşmuştum anlatıp duruyordum Victor'a, Hidrellez, midrellez diye atıyordum. Bu Honolulu'nun orta yerinde, Miramar Otelinin lobisinde karşılıklı kadife koltuklara oturmuş, yaldızlı Çin dekoru içinde kahvelerimizi yudumladığımız akşam üzeri Victor'a öyle bir Şair Nedim Sokağı anlattım ki, Victor'da büyüleniverdi.

Anlattığım Şair Nedim Sokağı'nda, tüm ağaçlar çiçek açmıştı. Fukara pazar yeri, bir şölen meydanına dönüşmüştü. Uzaklarda, kentin bitim çizgisinde görünen gecekondular, sanki bir başka güzellik kazanmışlardı...Victor'a Şair Nedim Sokağı'nun bir de gecesini anlattım. Şıkır şıkır yaptım Şair Nedim Sokağını, Öyle bir anlatıyordum ki, sanki gökyüzünde bir değil, üç dört ay vardı. İstatistikçi dostun evini özenle süslüyordum anlattıklarımınla. Neredeyse apartmanın kapısının iki yanına iki de palmye oturtmuştum! Sokak iyice değişmişti. Bizim zavallı, kara kuru Şair Nedim Sokağı, bu bozkır ve apartman evreninin ortasındaki sokak, değişik boyutlar kazanıvermişti.

Victor:

"Sen bu Şair Nedim Sokağı'nı çok seviyorsun anlaşılın,dedi. Sonra durdu da,"Söyle bana, sevdiğin biri mi oturuyor o sokakta? diye soruverdi."(Pasifik Günleri, s.64)

Gerçekten, onun Ankara'sı insanlarıyla anlam kazanır. Onun şehrini canlı kılan koşulsuz bir sevgiyle bağlı olduğu insanlarıdır:

İşte bazı geceler, kentin karanlık sokaklarında yürüyüp yaşamımın anlamını bulmaya çalışırken düşünürüm onları. Benim insanlarımı...

Sayıları da fazla değildir; birbirlerini sevmezler, biri diğerinin farkında bile değildir, diğerinin bu kentin bir sokağında yaşadığının. Her birinin evinin ışığı ayrıdır; radyosundan ayrı bir istasyonun sesi duyulur; evlerinin içinden gelen yemek kokusu değişiktir; gece uykuya daldıklarında başka başka rüyalar görürler; biri uyurken biri uyanıktır sözgelimi; birinin bu dünyanın

üstünde bildiği yerleri öteki bilmez; ötekinin yaşadığı heyecanı bir diğeri tatmamıştır.

Benim insanlarım. Gece zamanı sizi büyük bir sevgiyle, özenle düşünürüm.

Ben kimim, neyim; siz de pek bilmezsiniz, aslında bunu o kadar fazla, derin düşünmezsiniz. Kiminiz bıçkunsunuzdur, kiminiz evde kalmış, kiminiz dul, kiminiz ölmüş...

Benim insanlarım.

Bir anaç tavuk gibi gererim kanatlarımı üstünüze.”(Ayışığı Sofrası, s.71, 72)

Sevdiğinin uzakta, başka bir kentte olduğu bir gün, ne yapsa sevgili Ankara’sı onu oyalayamaz:

“Şu an Ankara’dayım. Senden bilmem kaç kilometre uzaktayım. Kendi kentime dönmüşüm, ama ilk kez kent işime yaramıyor. O yüzlerce çok sevdiğim sokağı, oyalayamıyor beni. Çok sıkıldığım zamanlar, alıp başımı gittiğim kentin bitimi Çankaya tepeleri de işime yaramıyor. Üstelik senin hiç bilmediğin, hiç görmemiş olduğun yerler bunlar. Ben de bugün, seni düşünürken, buralara gitmek istemedim.

Bir Şehit Kuşdemir sokağı vardır, Cebeci sirtlarında. Bir an oraya yürümeyi düşündümse de vazgeçtim. Seni düşünüp duruyorum. Ama bu Ankara’da arasam da bulamam seni.

İş yok bugün Ankara’da. Hiç iş yok.

On beş yıldır beni oyalamayı; çapkın bir erkeği eve bağlamayı başaran kadın gibi; beni pek çok yerden uzak tutmayı başaran kara kuru kent, bugün tatsız. Ateşli bir hasta gibi sıkıcı. Ardını dönmüş yatıyor. Baktığım bile yok ona.” (Hazır Dünya, s.29, 30)

Doğup büyüdüğü ve hiçbir zaman ruhen kopamadığı İstanbul dışında, Nazlı Eray’ın şehirleri arasında en başta gelen İzmir, Sinop, Bodrum’dur. New York onun şehridir. Bunların dışında yolculuk yaptığı, içinde yaşadığı, anılarında sık sık sözünü ettiği, düşsel yolculuklar gerçekleştirdiği başka şehirleri de vardır. Fakat onu en çok etkileyen ilk saydıklarımız olmalı. Kimi zaman Ankara sokaklarında dolaşırken İzmir özlemiyle yanar, kimi zaman Bodrum. Kimi zaman da, kendisini bir yolcu otobüsünün koltuğunda bulur, sisli, puslu havasıyla gerçek dışı bir zaman sakladığına inandığı Sinop’a gitmek için.

Aşağıdaki satırlar, anlatıcı-yazarın, bir güneşli nisan sabahı, Ankara sokaklarında uçar gibi dolaşarak İzmir'i ararken, yaşadığı şehirle nasıl içli dışlı olduğunu göstermektedir:

"Bu sabah, yıllardır sığıdığım bu kente sığamıyorum.

Kendimi tutmasam Hoşdere Caddesi'nin üstünden kayar gibi geçip, Çankaya sırtlarına vuracağım. Oradan Akdere'ye gelince usul usul alçalıp bir gecekondunun bahçesine inip sırtüstü ilkbahar çimenlerinin üstüne uzanacağım...

Tavuklar gelip saçlarımı, parmaklarımı, burnumu gagalayacaklar... Hiç istifimi bozmadan öylece yatacağım. Yarı aralık gözlerim, gökyüzündeki uçurtmalara takılacak...

Gündüz zamanı hiç görmediğim Akdere sırtlarına kısık gözlerle bakacağım. Kalkıp yalpalayarak yürürken, bir kadının o sabah ipe serdiği temiz çamaşırlara dolanacağım...(...)

Kaçmaya başlayacağım.

İmam yeşili pabuçlarımın topuklarına vargücümle yüklenip Cebeci yönüne doğru koşmaya başlayacağım.

Beş yüz metre gittikten sonra ardıma köpeklerin düşmüş olduğunu göreceğim. Gecekondudan atılan taşlar sırtıma gelecek, sağ kulağımı yalayıp geçecek birisi...

Dönüp köpeklere havlayacağım.

Birden ayaklarımın yerden kesildiğini farkedeceğim. Yükselbildiğim kadar yükseleceğim kentin üstünde.

Artık Akdere ufacık bir nokta gibi altımda.

(...)

Gökyüzünde çok yalnızım.

Yavaş yavaş alçalıp Ulus'a doğru iniyorum...

Trafiğin içinde tıkanmış kalmış bir otobüsün tepesine usulca konuyorum. Otobüs birden hareket ediyor, öne fırlıyorum. Neredeyse düşeceğim, otobüsün sıcak gövdesinin üstünde yuvarlanmaya başlıyorum. Kaygan yerdeyim, bir türlü tutunamıyorum.

Yuvarlanarak yolun kenarındaki kalabalığın içine düştüm. Bir adam tuttu yakaladı beni.

Bastım iki ayağımın üstüne...Üstümü başımı düzelttim. "Geçmiş olsun", dedi adam bana. "Sağolun" dedim, "Ne arıyordunuz otobüsün üstünde?" diye sordu adam.

"Tuhaf bir şey..." dedim, bir an düşündüm.

"Bugün, bu kentte İzmir'i arıyorum...Ama nerede bulacağımı da bilemiyorum..." (Yoldan Geçen Öyküler, s. 10).

Yoldan Geçen Öyküler kitabından alıntıladığımız, bu "İzmir" öyküsünün kahramanı, Ankara'da bütün bir gün İzmir'i aramaktan yorulur. Karnı acıkır, bir dönerci dükkânına girer. Bir köşeye oturur. Bu sırada, masasına oturmak için bir adam izin ister:

"Hay hay buyrun," dedim. Adam teşekkür edip karşıma oturdu. Garson belirmişti yanbaşımızda.

"Ne emredersiniz?" diye soruyordu.

Adam:

"Bir Adana" dedi.

Garson bana baktı.

Hiç duraklamadan: "Bir İzmir," dedim.

Garson gitti. Adam günlük gazeteyi açmış gözetiyordu...Adana kebabı göründü.

Gazetesini katladı. Bana baktı. "Afiyet olsun," dedim. Yemeye başladı.

Lokantanın arka tarafında bir gürültü koptu! İskelede yanan bir vapurun düdüğü sesi dükkânın içini doldurdu. Hepimiz şaşkınlık içinde çevreye bakınıyorduk.

Derken garson mutfak kapısından belirdi. Elindeki tepside, akil almaz büyüklükte bir İzmir taşıyordu...

Hemen anladım, fuar zamanıydı. Geceydi, binalar ıslık ıslık yanıyordu. Garson tepsiyi salladıkça Kordonboyu'ndaki deniz dalgalanıyordu...Bir iki kız dalgalardan ıslanıp Yunan konsolosluğunun oraya kaçıştılar. Limandaki gemiler tüm ışıklarını yakmışlardı. Tilkilik tarafından kabadayı naraları geliyordu. Tepsinin hareketinden; fuarın Basmane kapısının karşısındaki büyük kahvede tavla oynayanların pulları havada uçmuş, zarları birbirine karışmıştı...Sokak aralarındaki sarhoşlar daha çok yalpalamaya başlamışlardı..." (YGÖ, s.15,16)

Nazlı Eray'ın özlediği şehir, İzmir, işte böyle, garsonun tepsiyi üzerinde gelivermiştir. Mitolojiye dayanan *Orphée* romanında ise başka bir şey olur. Romanın kahramanı Eurydice, bir kıyı kentine, kocası Orphée'yi aramaya gider. Gerçeküstü olayların geçtiği bu romanda, Eurydice, Orphée'ye ulaşmak için bulunduğu şehrin arkeolojik alanına gece yürüyüşleri yapar. Yazın en sıcak günlerinin yaşandığı güneydeki bu kıyı kentinde gündüzleri ise otelinden çıkmaz. Bir sabah resepsiyonda telefonda aranır: Komi

odasına gelerek *"Sizi Ankara arıyor efendim,"* diye haber verir: *"Ankara'dan telefon! Kimdi acaba arayan?"* diye kendi kendine sorarak telefona koşar:

"Alo," dedim,

"Alo," dedi karşı taraftan bir ses.

"Kiminle görüşüyorum efendim?" diye sordum.

Telefonun öteki ucundaki ses:

"Tanımadın mı? Ben Ankara. Geldiğin yer. Yaşadığın yer. Ankara..." dedi.

Şu on beş yıldır iyice yüz göz olduğum, kız kurusu kent Ankara konuşuyordu benimle.

Olacak şey değildi bu!

Ama iyi tanırım Ankara'yı. Ondan her şey beklenir...

"Ankara ne istiyorsun?" diye usul bir sesle sordum.

O:

"Ben de geliyorum kıtı kentine. Senin yanında olacağım. Bir haber vereyim dedim," demez mi?"

Romanda, Ankara, birkaç sokağı, birkaç meydanı, belediye otobüsü, bir iki dükkânıyla onun peşinden çıkagelir gerçekten.

Nazlı Eray'ın, bütün eseri okunduğunda Ankara'nın geniş bir coğrafyasıyla karşılaşılır.⁶ Başkent, onun eserinde, dört bir yanındaki

⁶ Nazlı Eray'ın bütün eserlerinde geçen Ankara'ya ait yer adları, yazarın bu şehirle ilişkisinin boyutları hakkında ip uçları verir. Her yeni eserinde, Ankara'nın bir başka köşesini insanlarıyla keşfettiğine tanık oluruz. Nazlı Eray'ın öykü ve romanlarındaki Ankara'nın semt, mahalle, cadde, sokak, iş yerleri, otel, pastane vb. ile geniş bir coğrafyasını buluruz: Çankaya, Gazi Osmanpaşa, Kızılay, Sıhhiye, Küçükesat, Kavaklıdere, Cebeci, Emek, Dikmen, Ulus, Etlik, Aydınlikevler, Pursaklar, Esertepe, Ufuktepe, Keçiören, Siteler, Maltepe, Tandoğan, Yenimahalle, Atatürk Orman Çiftliği, Saimekadin, Yukarı Ayrancı, Aşağı Ayrancı, Bilkent, Dışkapı, Mamak, Kesikbaş, Bent Deresi, Abidinpaşa, Akdere, Nato Yolu, Öveçler, Balgat, Çukurcuma, Oran Sitesi, Gölbaşı ve Eymir Gölü;

Tunalı Hilmi, Yüksel Caddesi, Atatürk Bulvarı, Sakarya Caddesi, Selânik Caddesi, Bülbül Deresi Caddesi, Nene Hatun Caddesi, İzmir Caddesi, Emek 8. Cadde, 4. Cadde, Posta Caddesi, Kenedi Caddesi, Hoşdere Caddesi, Akay Yokuşu...;

İnkılâp Sokağı, Gelincik Sokağı, Çevre Sokağı, Bayındır Sokak, Şair Nedim Sokağı, Mesnevi Sokağı, Yeşilyurt Sokağı, Refik Belendir Sokağı, Kızılırmak Sokağı, Karanfil Sokak, Kader Sokağı, Şehit Kuşdemir Sokağı, Horasan Sokağı, Konur Sokak, Bestekâr Sokak, Büklüm Sokak, Menekşe Sokağı, Kuloğlu Sokağı, Güneş Sokağı, Portakal Çiçeği Sokağı...;

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Sarar İlkokulu, Mimar Kemal Ortaokulu, Gülhane Hastanesi, eski Cebeci Mezarlığı, Anıtkabir, Kavaklıdere Karakolu, Harbiye Nezareti, Merkez Orduevi, Devlet Su İşleri, Turizm Tanıtma Genel Müdürlüğü,

semtleri, sokak ve caddeleri yaşanmış anlarıyla yer alır. İstanbul'dan geldiği gündən beri, bu asık yüzlü, soğuk kentin, kendisini hep korkutmuş olan başöğretmen, müdür gibi otorite kavramlarını hatırlatan 'baş'kentin, o sert dış kabuğunu kırmaya uğraşmıştır. Yazarın bu kız kurusu kenti, tanımak, anlamak için nasıl emek verdiğini ve sonunda onun kalbini nasıl çaldığını gördükten sonra, kendisi nereye giderse gitsin, Ankara'nın tasını tarağını toplayıp onun peşinden gideceğine inanmak hiç de zor değil.

Kaynaklar

- Cantek, Funda Şenol, "*Yaban"lar ve Yerliler, Başkent Olma Sürecinde Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- Eray, Nazlı, *Ah Bayım Ah*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.
- , *Geceyi Tanıdım*, İletişim Yayınları, İstanbul 1979.
- , *Pasifik Günleri*, *Can Yayınları*, 2.b, İstanbul 1981.
- , *Kız Öpme Kuyruğu*, Ada Yayınları, İstanbul 1982.
- , *Orphée*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1983.
- , *Hazır Dünya*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1984.
- , *Deniz Kenarında Pazartesi*, Can Yayınları, 3.b, İstanbul 1984.
- , *Eski Gece Parçaları*, Adam Yayınları, İstanbul 1986.
- , *Yoldan Geçen Öyküler*, Can Yayınları, 2.b, İstanbul 1987.
- , *Aşk Artık Burada Oturmuyor*, Can Yayınları, 2.b, İstanbul 1989.
- , *Arzu Sapağında İnecek Var*, Can Yayınları, İstanbul 1989.
- , *Yıldızlar da Mektup Yazar*, Can Yayınları, İstanbul 1992.
- , *Ay Falcısı*, Can Yayınları, İstanbul 1992.
- , *Uyku İstasyonu*, Can Yayınları, İstanbul 1994.
- , *Aşık Papağan Barı*, Can Yayınları, 3.b, İstanbul 1995.
- , *İmparator Çay Bahçesi*, Can Yayınları, 3.b, İstanbul 1997.
- , *Örümceğin Kitabı*, Can Yayınları, İstanbul 1998.
- , *Elyazması Rüyalar*, Can Yayınları, 2.b, İstanbul 1999.

Mamak Çöplüğü, Atakule, Kuğulu Park, Kurtuluş Parkı, Gençlik Parkı, Papazın Bağı, Ankara Palas, Ankara Hilton, Sheraton, Kenedi Oteli, Balin Oteli, Dost Kitabevi, Özen Pastanesi (eski), Sergen Pastanesi (Çankaya), Serender Pastanesi (Emek), Belligün Pastanesi, Cafe de Cafes (Tunalı Hilmi), Casa Bonita (Horasan Caddesi), Mado Dondurmacısı, Yeni Konak, Mine, Emel mağazaları, Kuğulu Pasajı, Moda Çarşısı, Onur Pasajı, Karum, Gima, Ulus-Hal, Çarşamba Pazarı, Eray'ın öykü ve romanlarında yer alan Ankara'daki diğer mekânlardır.

- , *Ayışığı Sofrası*, Can Yayınları, İstanbul 2000.
- , *Aşkı Giyinen Adam*, Can Yayınları, 2.b, İstanbul 2001.
- , *Sis Kelebekleri*, Can Yayınları, İstanbul 2003.
- Şenkon, Attilâ, *Bütün Düşler 'Nazlı'dır*, Can Yayınları, 3.b., İstanbul 1997.
- Tekeli, İhsan, "Ankara'nın Başkentlik Kararının Ülkesel Mekân Organizasyonu ve Toplumsal Yapıya Etkileri Bakımından Genel Değerlendirilmesi", *Tarih İçinde Ankara*, Derleyen: Ayşe Tükel Yavuz, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ankaralılar Vakfı, Ankara 2000.
- Weber, Max, *Şehir Teorisi, Modern Kentin Oluşumu*, Çev. Musa Ceylan, Bakış Yayınları, 4.b., İstanbul 2003.

